

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 6

@QMI_Institut

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
6-son
noyabr, 2025

November 2025
Volume 3
Number 6

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

*Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda
jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.*

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

"Innovatsion iqtisodiyot" ilmiy - amaliy
O'zbekiston elektron jurnali ta'lim, fan va
innovatsiyalar Respublikasi Oliy vazirligi
huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi**
rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli
qarori bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

**Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar
nashr etiladi:**

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

*Ovchinikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal
Universitet, Rossiya)*

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

*Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog'iston Respublikasi
Milliy fanlar akademiyasi)*

*Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston
agrar universiteti)*

*Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva
energetika instituti, Rossiya)*

*Voynash Sergey Aleksandrovich - i.f.n. dotsent (Qozon Volga bo'yi (federal)
universiteti)*

*Pulyayeva Valentina Nikolayevna - i.f.d. professor (Rossiya Federatsiyasi hukumati
qoshidagi moliya universiteti)*

*Morkovkin Dmitriy Yevgeniyevich - i.f.d. professor (Rossiya Federatsiyasi hukumati
qoshidagi moliya universiteti)*

*Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi
Milliy fanlar Akademiyasi)*

*Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat
universiteti)*

*Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Chupin Aleksandr Leonidovich - i.f.d., professor, (P.Lumumba nomidagi Rossiya
xalqlar do'stligi universiteti)*

*Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar
universiteti)*

*Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazarot
fanlari instituti)*

*Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot
universiteti)*

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich - t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d. dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

Resurs tejamkorligini boshqarishda iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlili

Raxmonqulova Nafis Olimjon qizi

Анализ экономических показателей в управлении эффективностью ресурсов

Рахмонкулова Нафис Олимжон кызы

Analysis of economic indicators in resource efficiency management

Rakhmonkulova Nafis Olimjon kizi

Received: November 3, 2025 Revised: November 6, 2025

■ Accepted: November 10, 2025 ■ Published Online: December 1, 2025

- **Annotatsiya:** Ushbu maqolada resurs tejamkorligini boshqarishning iqtisodiy ko'rsatkichlari kompleks tahlil qilingan. Zamonaviy korxonalar faoliyatida resurslardan samarali foydalanish muammosi muhim ahamiyat kasbetadi. Maqolada resurs tejamkorligining asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlari, ularning o'zaro bog'liqligi va korxona samaradorligiga ta'siri o'rganilgan. Natijalar qismida turli tarmoq korxonalari bo'yicha statistik ma'lumotlar tahlil qilinib, resurs tejamkorligi darajasi va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqliklar aniqlangan.
- **Kalit so'zlar:** Resurs tejamkorligi, iqtisodiy ko'rsatkichlar, samaradorlik tahlili, resurs samaradorligi, xarajatlarni optimallashtirish, boshqaruv tizimi, iqtisodiy tahlil, resurs intensivligi.
- **Аннотация:** В статье представлен комплексный анализ экономических показателей управления ресурсоэффективностью. Проблема эффективного использования ресурсов имеет большое значение в деятельности современных предприятий. В статье исследованы основные экономические показатели ресурсоэффективности, их взаимосвязь и влияние на эффективность деятельности предприятия. В разделе результатов проанализированы статистические данные по предприятиям различных отраслей промышленности и выявлены корреляции между уровнем ресурсоэффективности и экономической эффективностью.
- **Ключевые слова:** Ресурсоэффективность, экономические показатели, анализ эффективности, ресурсоэффективность, оптимизация затрат, система управления, экономический анализ, ресурсоёмкость.
- **Abstract:** This article provides a comprehensive analysis of the economic indicators of resource efficiency management. The problem of efficient use of resources is of great importance in the activities of modern enterprises. The article studies the main economic indicators of resource efficiency, their interdependence and impact on the efficiency of the enterprise. In the results section, statistical data on enterprises of various industries are analyzed, and correlations between the level of resource efficiency and economic efficiency are identified.
- **Keywords:** Resource efficiency, economic indicators, efficiency analysis, resource efficiency, cost optimization, management system, economic analysis, resource intensity.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy sharoitlarda resurslardan oqilona va tejamkor foydalanish korxonalarning raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy omillaridan biriga aylangan. Jahon iqtisodiyotida resurs narxlarining o'sishi, ekologik talablarning kuchayishi va raqobatning keskinlashishi sharoitida resurs tejamkorligi masalasi nafaqat iqtisodiy, balki strategik ahamiyat kasb etadi. Resurs tejamkorligini boshqarish jarayonida eng muhim vazifa bu samaradorlikni to'g'ri baholash va monitoring qilish uchun tegishli iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimini shakllantirish hisoblanadi [1].

Resurs tejamkorligi deganda korxona faoliyatida material, energetika, mehnat va moliyaviy resurslardan maksimal iqtisodiy natijaga erishish maqsadida samarali foydalanishni tushunish lozim. Ushbu jarayonni boshqarish uchun kompleks iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi zarur bo'lib, ular resurslardan foydalanish samaradorligini miqdoriy jihatdan baholash, muammolarni aniqlash va optimallashtirish yo'llarini ishlab chiqish imkonini beradi. Resurs tejamkorligining iqtisodiy ko'rsatkichlari korxonaning hozirgi holatini tahlil qilish, kelajak rejalarini ishlab chiqish va strategik qarorlar qabul qilishda muhim ma'lumot manbai hisoblanadi [2].

Zamonaviy boshqaruv nazariyasi va amaliyotida resurs tejamkorligini baholash uchun turli xil yondashuvlar qo'llaniladi. Ba'zi tadqiqotchilar absolyut ko'rsatkichlarga e'tibor berishni taklif qilsalar, boshqalari nisbiy va dinamik ko'rsatkichlarning ustunligini ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, resurs tejamkorligini kompleks baholash uchun turli guruh ko'rsatkichlarni o'z ichiga olgan integral tizim zarurligiga umumiy fikr mavjud. Ushbu maqolaning maqsadi resurs tejamkorligini boshqarishda qo'llaniladigan iqtisodiy ko'rsatkichlarni tizimli tahlil qilish va ularning amaliy qo'llanilish xususiyatlarini aniqlashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, resurs tejamkorligining iqtisodiy ko'rsatkichlarini o'rganishga turli xil yondashuvlar mavjud. Rossiya tadqiqotchisi Savitskaya G.V. resurs tejamkorligini baholashda xarajat ko'rsatkichlariga asosiy e'tibor berishni taklif qilib, material xarajatlarning daromadga nisbati, energiya intensivligi va mehnat unumdorligini asosiy indikatorlar sifatida ko'rsatadi [3]. U absolyut va nisbiy ko'rsatkichlarni o'zaro bog'lagan holda tahlil qilish zarurligini ta'kidlaydi va dinamik qiyoslar ahamiyatini alohida ajratib ko'rsatadi.

Xorijiy adabiyotlarda resurs samaradorligi (resource efficiency) tushunchasi kengroq talqin etiladi va ko'pincha

barqaror rivojlanish kontekstida ko'rib chiqiladi. Amerikali olim Porter M.E. va Kramer M.R. o'zlarining tadqiqotlarida resurs tejamkorligini raqobat ustunligining muhim omili sifatida tahlil qilishgan va iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi nafaqat xarajatlarni, balki ekologik va ijtimoiy natijalarni ham o'z ichiga olishi kerakligini ta'kidlashgan [4]. Ular resurs samaradorligini oshirish investitsiyalar daromadligini oshirish va innovatsion rivojlanishga olib kelishini empirik ma'lumotlar asosida isbotlashgan.

Yevropaning ilmiy adabiyotlarida resurs unumdorligi (resource productivity) kontseptsiyasi keng tarqalgan bo'lib, u yaratilgan qiymat va iste'mol qilingan resurslar o'rtasidagi nisbatni ifodalaydi. Nemis iqtisodchisi Bleischwitz R. resurs unumdorligining makroiqtisodiy ko'rsatkich sifatida ahamiyatini ta'kidlab, uni yalpi ichki mahsulot va umumiy material iste'moli orqali hisoblashni taklif qiladi [5]. Mikroiqtisodiy darajada esa u material intensivligi, energiya intensivligi va chiqindilar intensivligi kabi alohida ko'rsatkichlardan foydalanishni maqsadga muvofiq deb hisoblaydi.

O'zbek tadqiqotchilaridan Erkaev A.A. resurs tejamkorligini milliy iqtisodiyot kontekstida o'rganib, O'zbekiston korxonalari uchun xos bo'lgan xususiyatlarni ajratib ko'rsatadi [6]. U energiya va suv resurslarining cheklanganligi sharoitida ushbu resurslarning samarali ishlatilishi ko'rsatkichlariga alohida e'tibor berish zarurligini ta'kidlaydi. Shuningdek, u import qilinadigan komponentlar ulushini kamaytirish orqali resurs mustaqilligini oshirishning ahamiyatini alohida qayd etadi.

Resurs tejamkorligining asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlarini bir necha guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruh – absolyut ko'rsatkichlar: material xarajatlari, energiya iste'moli, mehnat resurslaridan foydalanish hajmi va boshqalar. Ushbu ko'rsatkichlar jami miqdorlarni aks ettiradi va asosan ichki tahlil va rejalashtirish maqsadlarida qo'llaniladi [7]. Ikkinchi guruh – nisbiy ko'rsatkichlar: material sig'imi, energiya intensivligi, mehnat sig'imi, kapital sig'im koeffitsiyenti va boshqalar. Bu ko'rsatkichlar resurs xarajatlarning mahsulot birligiga to'g'ri keladigan qismini ko'rsatadi va turli korxonalar yoki davrlarni taqqoslashda qo'llaniladi.

Uchinchi guruh ko'rsatkichlar – samaradorlik koeffitsiyentlari bo'lib, ular resurslardan foydalanish natijasini ifodalaydi: material qaytimi, energiya qaytimi, mehnat unumdorligi, fondqaytimi va boshqalar [8]. Ushbu ko'rsatkichlar resurs birligi hisobiga qancha mahsulot ishlab chiqarilganini ko'rsatadi va yuqori qiymat samaradorlik darajasining yuqoriligidan dalolat beradi. To'rtinchi guruh – dinamik ko'rsatkichlar: resurs xarajatlarning o'sish sur'ati, samaradorlik o'zgarishi koeffitsiyenti, tejash natijalarining dinamikasi va boshqalar. Bu ko'rsatkichlar vaqt bo'yicha o'zgarishlarni kuzatish va tendentsiyalarni aniqlash imkonini

beradi.

Rus tadqiqotchisi Fadeeva O.V. resurs tejamkorligini baholashda integral ko'rsatkichlardan foydalanishni taklif qiladi va turli turdagi resurslar bo'yicha ko'rsatkichlarni og'irlikli koeffitsiyentlar asosida birlashtirishni maqsadga muvofiq deb hisoblaydi [9]. Uning yondashuvida har bir resurs turi uchun sig'im va qaytim ko'rsatkichlari hisoblanadi, so'ngra ular korxonaning texnologik xususiyatlari va strategik ustuvorliklari asosida belgilangan koeffitsiyentlar yordamida umumiy indeksga birlashtiriladi. Ushbu yondashuv resurs tejamkorligini kompleks baholash va turli variantlarni taqqoslash imkonini beradi.

Xorijiy amaliyotda keng qo'llaniladigan ko'rsatkichlardan biri umumiy resurs samaradorligi (Total Resource Productivity – TRP) hisoblanadi [10]. Bu ko'rsatkich barcha asosiy resurs turlarini o'z ichiga oladi va umumiy samaradorlik darajasini baholashga imkon beradi. TRP hisoblashda yaratilgan qo'shilgan qiymat barcha ishlatilgan resurslarning qiymat ifodasiga bo'linadi. Ushbu ko'rsatkich nafaqat xarajatlarni, balki resurslardan foydalanish samaradorligini ham hisobga oladi va korxona strategiyasini optimallashtirish uchun muhim ma'lumot beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida taqqoslash, statistik tahlil va korrelyatsion bog'liqliklarni aniqlash usullaridan foydalanildi. Turli tarmoq korxonalari bo'yicha to'plangan ma'lumotlar uch

guruhga ajratilib tahlil qilindi: birinchi guruhda tarmoqlar kesimida ko'rsatkichlarning farqlanishi, ikkinchi guruhda vaqt davomida dinamik o'zgarishlar, uchinchi esa resurs tejamkorligi va rentabellik o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi. Har bir jadval alohida tahlil komponentini aks ettiradi va umumiy xulosa chiqarish uchun asosiy empirik ma'lumotlarni taqdim etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Turli tarmoq korxonalari faoliyatini tahlil qilish asosida resurs tejamkorligining iqtisodiy ko'rsatkichlari va ularning korxona samaradorligiga ta'siri o'rganildi. Tadqiqot doirasida to'qimachilik, oziq-ovqat sanoati va mashinasozlik tarmoqlariga mansub korxonalarning 2022-2024-yillar davridagi ma'lumotlari tahlil qilindi. Tahlil jarayonida material sig'imi, energiya intensivligi, mehnat unumdorligi, material qaytimi va fond qaytimi kabi asosiy ko'rsatkichlar hisoblab chiqildi va ularning dinamikasi hamda o'zaro bog'liqligi o'rganildi. Olingan natijalar statistik jadvallar shaklida tizimlashtirilib, har bir ko'rsatkichning xususiyatlari va korxona iqtisodiy samaradorligiga ta'siri muhokama qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, resurs tejamkorligi darajasi korxonaning rentabellik ko'rsatkichlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, resurslardan samarali foydalanish korxona daromadlilikini sezilarli darajada oshiradi.

Turli tarmoq korxonalari bo'yicha o'tkazilgan tahlil resurs tejamkorligi ko'rsatkichlarining sezilarli farqlanishini ko'rsatdi. Birinchi jadvalda uch xil tarmoq korxonalarning asosiy resurs tejamkorligi ko'rsatkichlari keltirilgan.

1-jadval.

Turli tarmoq korxonalarida resurs tejamkorligi ko'rsatkichlari (2024-yil ma'lumotlari)

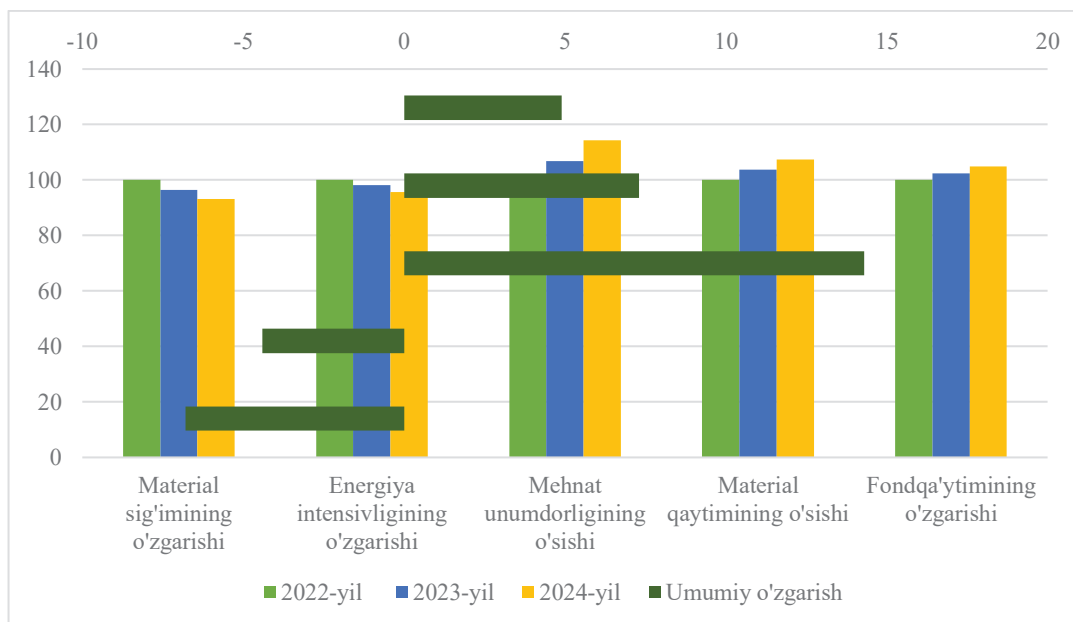
KO'RSATKICH	TO'QIMACHILIK KORXONASI	OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONASI	MASHINASOZLIK KORXONASI
Material sig'imi (so'm/so'm)	0,58	0,72	0,64
Energiya intensivligi (kVt-soat/1000 so'm)	2,45	1,89	3,12
Mehnat unumdorligi (mln so'm/kishi)	48,3	62,7	71,5
Material qaytimi (so'm/so'm)	1,72	1,39	1,56
Fondqaytimi (so'm/so'm)	2,14	1,87	1,43

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, material sig'imi eng past to'qimachilik sanoatida kuzatiladi, bu texnologik jarayonlarning nisbatan soddaligi va mahalliy xom ashyo bazasining rivojlanganligi bilan izohlanadi. Oziq-ovqat sanoatida material sig'imining yuqoriligi xom ashyo

xarajatlarning mahsulot qiymatidagi katta ulushi bilan bog'liq. Energiya intensivligi mashinasozlikda eng yuqori bo'lib, bu murakkab texnologik jarayonlar va yuqori haroratli ishlov berishning keng qo'llanilishi bilan tushuntiriladi. Mehnat unumdorligi mashinasozlik korxonasida eng

yuqori ko'rsatkichga ega, bu avtomatlashtirish darajasining yuqoriligi va yuqori malakali kadrlarning samarali ishlatilishi natijasi hisoblanadi.

Grafikda resurs tejamkorligi ko'rsatkichlarining dinamikasi tahlil qilingan. Uch yillik davr mobaynida turli ko'rsatkichlarning o'zgarishi kuzatildi.

1-rasm. Resurs tejamkorligi ko'rsatkichlarining dinamikasi (2022-2024-yillar, foizlarda)

Grafikdan ko'rinib turibdiki, tahlil qilingan davr mobaynida barcha asosiy ko'rsatkichlar ijobiy dinamikani ko'rsatadi. Material sig'imining 6,8 foizga pasayishi xom ashyo va materiallardan samarali foydalanish darajasining oshganligidan dalolat beradi. Bu natija yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va chiqindilarni kamaytirish dasturlarining samarasini aks ettiradi. Energiya intensivligining kamayishi energiya tejamkor uskunalarini o'rnatish va energiya menejmenti tizimlarini joriy etish natijasida erishilgan. Mehnat

unumdorligining 14,3 foizga oshishi mehnat resurslaridan foydalanishning sezilarli yaxshilanganligini ko'rsatadi va bu avtomatlashtirish, kadrlar malakasini oshirish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini qayta tashkil etishning bevosita natijasi hisoblanadi.

Uchinchi jadvalda resurs tejamkorligi va korxona rentabelligi o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilingan. Turli resurs tejamkorligi darajasiga ega korxonalar guruhlar uchun o'rtacha rentabellik ko'rsatkichlari hisoblab chiqildi.

2-jadval.

Resurs tejamkorligi va rentabellik o'rtasidagi bog'liqlik

Korxonalar guruhi	Material qaytimi darajasi	Energiya samaradorligi darajasi	Sotish rentabelligi (%)	Aktivlar rentabelligi (%)
Yuqori tejamkorlik guruhi	1,65-1,85	Yuqori (past intensivlik)	18,7	12,4
O'rta tejamkorlik guruhi	1,40-1,64	O'rta	14,2	9,6
Past tejamkorlik guruhi	1,15-1,39	Past (yuqori intensivlik)	9,8	6,3

Jadval ma'lumotlari resurs tejamkorligi va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri korrelyatsion bog'liqlik mavjudligini tasdiqlaydi. Yuqori resurs tejamkorligiga ega bo'lgan korxonalar sotish

rentabelligida 90,8 foiz, aktivlar rentabelligida esa 96,8 foiz ustunlikka erishganlar. Bu natijalar resurs tejamkorligini oshirishga yo'naltirilgan tadbirlarning nafaqat xarajatlarni kamaytirish, balki umumiy iqtisodiy samaradorlikni

sezilarli oshirish imkonini berishini ko'rsatadi. Yuqori resurs qaytimi darajasi korxonalarga xarajatlar tuzilmasini optimallashtirish, investitsiya jalb qilish qobiliyatini oshirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlash imkonini beradi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, resurs tejamkorligini oshirish bir necha omillar ta'sirida sodir bo'ladi. Birinchi navbatda, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish resurs iste'molini sezilarli darajada kamaytiradi. Ikkinchidan, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va yalang ishlab chiqarish (lean production) tamoyillarini qo'llash ham muhim ta'sir ko'rsatadi. Uchinchidan, xodimlarning resurs tejamkorligi masalalarida xabardorligi va motivatsiyasi ham katta rol o'ynaydi. To'rtinchidan, resurs iste'molini doimiy monitoring qilish va tahlil qilish tizimining mavjudligi samaradorlikni oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tadqiqot davomida aniqlangan muhim jihati shundan iboratki, resurs tejamkorligi ko'rsatkichlarini kompleks va tizimli baholash zarur. Faqat bitta yoki bir necha alohida ko'rsatkichlarga tayanish to'liq va obyektiv tasvirni bermaydi. Masalan, material sig'imini past bo'lishi energiya iste'molining yuqoriligi hisobiga erishilgan bo'lishi mumkin, bu esa umumiy samaradorlikni pasaytiradi. Shuning uchun barcha asosiy resurs turlarini qamrab oluvchi integral baholash tizimidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, resurs tejamkorligi ko'rsatkichlarini dinamikada tahlil qilish va tarmoq o'rtacha ko'rsatkichlar bilan taqqoslash ham muhim ahamiyatga ega.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot resurs tejamkorligini boshqarishda iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimining muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Resurs tejamkorligi ko'rsatkichlari nafaqat xarajatlarni nazorat qilish vositasi, balki strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ham muhim ma'lumot manbai hisoblanadi. Adabiyotlar tahlili turli yondashuvlar mavjudligini ko'rsatdi: ba'zilar absolyut ko'rsatkichlarga, boshqalari esa nisbiy va dinamik ko'rsatkichlarga ustunlik beradilar. Eng samarali yondashuv bu barcha ko'rsatkichlar guruhlari o'z ichiga olgan kompleks tizimdan foydalanishdir. Empirik tahlil natijalari resurs tejamkorligi va iqtisodiy samaradorlik o'rtasida kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjudligini isbotladi. Yuqori resurs qaytimiga erishgan korxonalar rentabellik ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli ustunlikka ega. Bu resurs tejamkorligini oshirishga yo'naltirilgan investitsiyalar va tadbirlarning iqtisodiy jihatdan asoslangan ekanligini ko'rsatadi. Material sig'imi, energiya intensivligi, mehnat unumdorligi va fondqa'yimligi kabi asosiy ko'rsatkichlarni doimiy monitoring qilish va tahlil qilish korxonalarga muammoli sohalarini aniqlash va o'z vaqtida tuzatish

choralarini ko'rish imkonini beradi.

Resurs tejamkorligini boshqarishda iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimini qo'llash amaliyoti uchun bir qator tavsiyalar ishlab chiqildi. Birinchidan, har bir korxona o'zining tarmoq xususiyatlarini hisobga olgan holda asosiy resurs tejamkorligi ko'rsatkichlarini aniqlashi va ularni doimiy monitoring qilish tizimini joriy etishi zarur. Ikkinchidan, ko'rsatkichlarni nafaqat absolyut qiymatlar, balki dinamika va tarmoq o'rtacha qiymatlari bilan taqqoslashda ham tahlil qilish lozim. Uchinchidan, resurs tejamkorligini oshirish uchun aniq miqdoriy maqsadlar belgilash va ularga erishish yo'llarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Raxmonqulova Nafis Olimjon qizi Osiyo xalqaro universiteti "Iqtisodiyot" kafedrasi o'qituvchisi / Рахмонкулова Нафис Олимжон кызы преподаватель кафедры экономики Азиатского международного университета / Rakhmonkulova Nafis Olimjon kzyu lecturer in the department of Economics at the Asian international university
► nafisarahmonkulova5@gmail.com
■ 0009-0005-1307-7159

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. М.: ИНФРА-М, 2021. 208 с.
2. Эрмитов К.А. Ресурсосбережение как фактор повышения конкурентоспособности промышленных предприятий // Вестник экономики и менеджмента. 2022. № 3. С. 45-52.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. М.: ИНФРА-М, 2023. 378 с.
4. Porter M.E., Kramer M.R. Creating Shared Value // Harvard Business Review. 2011. Vol. 89. No. 1-2. P. 62-77.
5. Bleischwitz R. Towards a Resource Policy – Unleashing Productivity Dynamics and Balancing International Distortions // Mineral Economics. 2012. Vol. 24. No. 2-3. P. 135-144.
6. Эркаев А.А. Ресурс тежамкорлиги ва унинг иқтисодий самарадорлиги. Тошкент: Иқтисодиёт, 2023. 156 б.
7. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. М.: Финансы и статистика, 2022. 560 с.
8. Абдуллаева Ш.З., Раҳимов О.М. Саноат корхоналарида ресурс самарадорлигини баҳолаш методологияси // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. 2023. № 2. Б. 112-119.
9. Фадеева О.В. Интегральная оценка

ресурсоэффективности промышленных предприятий // Экономический анализ: теория и практика. 2022. Т. 21. № 8. С. 1456-1473.

10. Huppes G., Ishikawa M. A Framework for Quantified Eco-efficiency Analysis // Journal of Industrial Ecology. 2005. Vol. 9. No. 4. P. 25-41.